

İZMİR ARKEOLOJİ MÜZESİ ENVANTERİNE KAYITLI BİR GRUP BRONZ ESER*

A GROUP OF BRONZE WORKS IN İZMİR ARCHEOLOGY MUSEUM INVENTORY

Feride İmrana ALTUN**

Gülsüm Elif ERGİNER***

Öz

Makale kapsamında İzmir Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı on beş bronz eser incelenmiştir. Çalışılan eserler aydınlatma araçları ve buhurdanlar olmak üzere iki farklı grup altında değerlendirilmiştir. Müzede bulunan aydınlatma araçları; kandiller, kandilin üzerine oturduğu kandelabrum gövdesi, yağ haznesi parçaları ve polykandilion askısı olmak üzere sınıflandırılmıştır. Bizans dönemine tarihlenen bronz kandiller; evlerin, resmi binaların ve kiliselerin aydınlatılmasında kullanılmıştır. Bizans İmparatorluğu dönemine tarihlenen bronz buhurdanlar, kısaca ayin esnasında kokulu bitkilerin ve ağaç kabukların yakıldığı kaplardır. Bizans döneminde buhurdanlar, farklı törenler ve ayinlerde kullanılmıştır. Bizans toplumunun günlük yaşamında yer alan geleneksel objesi konumundadır. Bir örnek dışında buluntu yerleri bilinmeyen, müzeye satın alma ve müsadere yoluyla kazandırılan bu eserlerin tarihlendirme önerileri de çok yakın benzerleri üzerinden yapılmıştır. Arkeolojik alanların Bizans tabakalarında olduğu kadar, müzeler ve özel koleksiyonlarda sıklıkla yer alan objeler Bizans günlük ve dini yaşamına ilişkin somut belgeler olarak Bizans yaşam kültürü ve alışkanlıklarını algılamayı kolaylaştırmaktadır. Makale içinde ayrıntılı olarak ele alınan bu eserler makale sonunda katalog bilgileri ile tanıtılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İzmir Arkeoloji Müzesi, Bizans, aydınlatma araçları, buhurdan, bronz*

Abstract

Within the scope of the article, fifteen bronze objects which are registered in İzmir Archeology Museum inventory were examined. The studied objects were evaluated under two different groups as lighting tools and incense burners. Lighting tools in the museum; classified as oil lamps, candelabrum body, oil reservoir parts and polycandelon hanger.

* Bu çalışma, 23. Uluslararası Orta Çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu'nda (6-8.11.2019, Edirne) sunulmuş, tam metin olarak yayınlanmamıştır.

Çalışma, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Bap Koordinatörlüğü tarafından BAP-19-1009-114 numaralı proje kapsamında desteklenmektedir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Balıkesir. ♦ ORCID ID: 0000-0003-2709-6033 ♦ E-mail: faltun@bandirma.edu.tr

*** Arkeolog, İzmir Arkeoloji Müzesi Müdür Yardımcısı.
ORCID ID: 0000-0001-7533-066X ♦ E-mail: elif_erginer@hotmail.com

Bronze oil lamps dating to the Byzantine period; used for lighting of houses, official buildings and churches. The bronze incense burners dating to the Byzantine Empire, in shortly definition incense as the vessels contained mixture of plants and the bark of trees burnt in. During the Byzantine period, incense burners were used in different ceremonies and rituals. The incense burner, which is also known to be used for the smell of places in daily life, is the traditional object of Byzantine society in daily life. Except for an example of finds place are unknown. They were through purchase and confiscation to the museum. The dating suggestions of these works were also made on very similar counterparts.

Eight oil lamps were introduced in the article. Oil lamps were examined under two groups according to the number of noses as one-nosed and multi-nosed. One-nosed oil lamps are also classified as their body shapes, round, flat round, and foot shaped. In the İzmir Archaeology Museum Collection, it is understood that the oil lamps are used in the three ways: 1-On the flat ground; 2-Mounted on the candelabrum; 3-Hanging by the chain.

In the article, pieces of candelabrum on which the oil lamps sit specified as body and oil reservoir. In addition, polycandelon used for the lighting of large areas. The hilly and the hanger of polycandelon are introduced in the article. Lighting tools and parts were produced in casting technique. Studied within the scope of the article, lighting tools registered in the inventory of the İzmir Archaeology Museum were dated to the 5.-7. centuries. Incense burner is the other part of the article. The incense burners bodies identified as two different shapes they are hemispherical and hexagonal. Objects can be placed in 5.- 6. centuries. Incense burners were produced by casting technique and their decorations made by engraving technique.

Objects frequently found in museums and private collections as well as in the Byzantine layers of archaeological sites make it easier to perceive the Byzantine life culture and habits as concrete documents regarding Byzantine daily and religious life.

These works, which are discussed in detail in the article, are introduced with catalog information at the end of the article.

Keywords: *İzmir Archaeology Museum, Byzantine, lightings tools, incense burner, bronze*

Giriş

Bu makalede İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki bronz aydınlatma araçları ve dini objeler sınıfında yer alan buhurdanlar değerlendirilmiştir. Makale içinde ilk olarak aydınlatma araçları sonrasında buhurdanlar ele alınmıştır. Müzede bulunan aydınlatma araçları; kandiller, kandilin üzerine oturduğu kandelabrum gövdesi, yağ haznesi parçaları ve polykandilion askısı olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Bizans döneminde halkın yaşadığı konutlar küçük pencereler ile aydınlanıyordu. Ancak geceleri, konutun içini aydınlatmak için; mum, şamdan ve kandil gibi aydınlatma araçları kullanıyordu. Aydınlatma araçlarından mum hem günlük yaşamda hem de kilisede yer alırdı. Antik dönemden beri, mum lifli ve selüloz bitkilerin, zift, balmumu veya içyağı içine batırılmasıyla elde edilirdi¹. Mum, genellikle şamdan ile bir arada aydınlatma işlevini görüyordu.

Işığın hem günlük yaşamda hem de kilise yaşamında önemli bir yeri vardır. Işık, güneşle yani İsa ile özdeşleştirilmiştir. “İsa, Dünyada olduğum sürece dünyanın ışığıyım” (Yuhanna 9:5) diyerek bunu vurgular. Kiliselerdeki aydınlatma araçlarının sembolik anlamları bulunmaktadır². Bizans döneminde kiliselerdeki aydınlatma düzeni hakkındaki bilgileri 4. yüzyıl Liber Pontificalis'deki bağış listelerinden, özellikle Aya Sofya Kilisesinin 563'teki açılış töreni sırasında Paulos Silentiarios'un yazdığı şiir “Descripto o Sophie”den öğrenilmektedir. Yazar söz konusu şiirinde kubbeden sarkan kandilleri “Cennetin Yıldızları” olarak yorumlamıştır³. Hıristiyan inancında ışığın iki sembolik anlamı vardır. Bunlar, ışığın metafizik ile ilgili kullanımı ve aydınlatma gereci olarak kandillerin kiliselerdeki kullanım yerlerine göre üstlendikleri anlamlardır. Kilisede yapılan törenler esnasında aydınlatma üç şekilde yapılmaktadır. İlki sıradan hizmetlerle ilgilidir. İkincisi büyük bayramlarda yapılan aydınlatma düzeni, üçüncüsü Paskalya yortusu için yapılan düzenlemedir⁴. Hıristiyanlar için mum ışığı İsa'daki kurtuluşu; mum, sonsuz ışığı temsil eder⁵. Selanik başpiskoposu ve kilise yazarı Simeon (ölüm 1429), Kilisedeki aydınlatmanın sembolik anlamları üzerinde durmuştur. Ona göre tonozlarda asılı kandiller yıldızları, mumlar ve kandiller, doğruluğu ve ilahi ışığı simgelemektedir. Altardaki kandil ise kilisedeki kutsal ışığı sembolize etmektedir⁶.

Kiliselerde kullanılan aydınlatma araçları hakkındaki bilgileri, yasalar, vasiyetnameler ve 861 yılından sonra zorunlu hale getirilen manastır kayıtlarından (*Typikon*) edinilmektedir⁷. Örneğin Eustathius Boilas'ın 1059 tarihli vasiyetnamesinde yaptırdığı kiliseye adadığı haç, tabak, süzgeç, asteriskos, kaşık, paten, buhurdan, röliker

1 Çokay, 2000, 6

2 Acara, 2002, 23.

3 Mango, 1972, 80-81.

4 Acara ve Olcay, 1997, 250.

5 Taft ve Kazhdan, 1991, 372.

6 Galavaris, 1978, 73-75.

7 Demirel Gökçalp, 2001, 25.

ve ikonanın yanında iki büyük bronz şamdan, beş demir şamdan, bir küçük kandil, sekiz kollu iki kandil, zincirleri ile altı polykandilondan bahsedilir.⁸

Kiliselerde bulunan kandillerin hem işlevsel hem de sembolik anlamları bulunmaktadır. Manastır kayıtları ve manastır vakfiyeleri (*Typikon*)lar önemli tarihi belgelerdir. Özellikle İstanbul'daki Pantokrator Manastırı *Typikon*' undan kiliselerde kullanılan kandil türlerini ve kilise içindeki aydınlatma düzenini öğrenmekteyiz⁹.

Kiliselerde yaygın olarak kullanılan aydınlatma aracı polykandilondur. Bunlar; büyük mekânları aydınlatmak üzere birden fazla cam kandilinin yerleştirildiği delikli dairesel, dikdörtgen, haç, çokgen, kilise biçimli gibi çeşitli formları bulunan bir levhadır. Kumluca hazinelerinde yer alan 6. yüzyıla tarihlenen polykandilion on altı kandil taşımaktadır. Polykandilionlar, 6. yüzyılda bakır alaşımından üretilirdi. Aynı zamanda 10-11. yüzyıllara tarihlenen dövülmüş bakırdan yapılmış örnekleri bulunmaktadır¹⁰.

Aya Sofya Kilisesi'nin polykandilion ile aydınlatmasını Paulos Silentarios şu şekilde anlatmaktadır: "Bu nedenle disk biçimli kandilin taşıyıcıları (Polykandilionlar) cam kandilin ışığını alırlar ve gece insanlar için ışığı yukarıda tutarlar."¹¹

Bizans döneminde kandil, taşınabilir gündelik eşyalardan biridir. Grekçe "*Lykhos*" Latince "*Lychnus*" ve "*Lucerna*" olarak adlandırılmıştır¹². Antik Roma döneminde kandiller çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Bu bölümler yağ haznesi işlevini gören gövde, *infundibulum*, içine fitilin yerleştiği ve yakıldığı burun *rastrum*, *masus*, *myksus*, bezemeli veya bezemesiz olabilen ayna *discus*, omuz *margo*, bunun karşı yönünde yer alan kulp ansa, *manubrium*'dur¹³. Bizans döneminde kandiller; seramik, cam ve bronzdan yapılmışlardır. Bizans döneminde "*luchnion*" denilen kapalı formda, uzunlamasına yağ kandili vardır. Kandillerin bazıları halkalardan bağlanarak asılırdı. Kandilin içinde yanıcı madde olarak farklı yemişlerin yağları ile balık yağı ve Hint yağı kullanılmıştır¹⁴. Kandilin ışık vermesini sağlayan fitil, selülozu bir malzemedir. Ketan, kenevir gibi bitkilerle, işlenmemiş yün de fitil işleviyle kullanılmıştır¹⁵. Kandiller farklı çeşitlerde, asılarak, elde taşınarak ya da *Kandelabrumlarda*, taşınmak üzere tasarlanmış ve üretilmişlerdi. *Kandelabrumlar*, üç bölümden; kandilin içine yerleştiği yağ haznesi, hazneyi taşıyan gövde ve onu zeminden yükselten bir ayaktan oluşmaktadır¹⁶. Bronz kandiller, kalıplanarak yapı-
lıyordu¹⁷.

8 Vryonis 1971, 263-267, res. 268-269.

9 Acara ve Olcay, 1997, 249.

10 Acara, 1997, 94.

11 Mango 1972, 89-91.

12 Çokay, 2000, 9.

13 Çokay, 2000, 12-13.

14 Demirel Gökalep, 2001, 32.

15 Çokay, 2000, 17.

16 Çokay, 2000, 27.

17 Bu teknikte istenilen kandilin formunda kilden bir kalıp yapıldıktan sonra içine kilden bir

İzmir Arkeoloji Müzesi Envanterine Kayıtlı Aydınlatma Araçları

Türkiye ve Türkiye dışındaki müzeler, özel koleksiyonlarda ve çeşitli kazılarda Bizans dönemine tarihlenen bronz kandiller genellikle burun sayıları ve gövde formuna göre sınıflandırılmaktadır¹⁸. Bu sınıflandırmaya göre İzmir Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı tek burunlu kandiller gövde formlarına göre; yuvarlak gövdeli (iki adet), yassı yuvarlak gövdeli (dört adet), ayak biçimli (bir adet), çok burunlu kandil (bir adet) olarak tespit edilmiştir. İzmir Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı iki adet tek burunlu yuvarlak gövdeli kandil yer almaktadır (Kat. No.1-2). Kandillerin gövdesi ve yağ deliği de yuvarlaktır. Eserlerin, burun bölümü gövdeye bitişik ve ovaldir. Kulpları çift kollu, yuvarlak yüksek kaidelidir (Resim 1 a-b, 2 a-b).

Tek burunlu yuvarlak gövdeli kandillerin benzer örnekleri Türkiye’de Eskişehir ve Gaziantep müzelerinde bulunmaktadır¹⁹. Türkiye dışında British Museum²⁰, Washington D.C. Dumbarton Oaks Koleksiyonunda²¹ ve Paul and Alexandre Canellopoulos Museum²², da yer almaktadır. Eskişehir müzesindeki kandilin halka kulpu önünde asma yaprağı motifli, Paul and Alexandre Canellopoulos Museum’daki örnekte halka kulpu önünde haç eklentilidir. Kandiller araştırmacılar tarafından 5.-6. yüzyıla tarihlenmektedir. İzmir Müzesi’ndeki kandiller de aynı yüzyıllar içinde üretilmiş olmalıdır.

Tek burunlu kandillerin diğer bir grubunu, yassı yuvarlak gövdeli kandiller oluşturmaktadır. Çalışma sırasında İzmir Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı dört adet yassı yuvarlak gövdeli kandil incelenmiştir. Bu kandillerden üçü ayak üzerine yerleştirilerek, biri ise düz bir zemin üzerine konularak kullanılmıştır. Düz zemin üzerinde kullanılan yassı yuvarlak gövdeli kandilin hazne kısmı oldukça şişkindir (Kat. No.6). Eserin yağ deliği kapağı, burnu ve kulpu eksiktir (Resim 6a-b). Alt kısmı ise düzdür. Kandilin benzer örnekleri Burdur²³, Tire²⁴ Müzesi’nde, Haluk Perk²⁵ Koleksiyonunda bulunmaktadır.

Eserlerden (Kat. No. 3-4) oldukça birbirine benzemektedir. Kandillerin yağ deliği kapağı ve kulpları eksiktir. Yuvarlak yağ deliği kapağı ve çerçeve bölümü Kat.

çekirdek yerleştirilmektedir. Döküm, çekirdekle dışta kalıp arasında yapılmaktadır. Bu işlem uygulandıktan sonra kullanılan maddenin donması beklenmektedir. Dış kalıp tek parçadan oluşuyorsa kırılmadan çıkarılır ve birçok kez kullanılırdı. Bu işleminden sonra dış yüzeyi zımparalanıyordu. Bkz. Erginsoy, 1978, 26; Demirel Gökalp, 2001, 33; Metin ve Polat Becks, 2015, 274.

18 Demirel Gökalp, 2002, 178.

19 Demirel Gökalp, 2001,98,99, kat.no.1-2.

20 Bailey, 1996, kat. no. Q3786-90.

21 Ross, 1962,33.

22 Brouskari, 1985, 139; Xanthopoulou, 2010, 18, fig.18.

23 Metin ve Polat Becks, 2015, 305, kat. no.43.

24 Gürler, 2004, 93, res.75.

25 Atasoy 2005b,207, res. 50.

No.3'te eksiktir (Resim 3a). Kat. No.4'te ise kapak yoktur, ancak kapağın çerçeve bölümü ise mevcuttur (Resim 4a). Bu tür kandiller Erken Bizans döneminde yoğun olarak kullanılmıştır. Kandillerin yağ deliği kapakları genellikle istiridyeye²⁶, hayvan figürlü²⁷ ve insan başı²⁸ şeklinde düzenlenmiştir. Bizans döneminde kullanılan kandillerin çoğunda halka kulplar üzerinde haç motifi eklenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen kandil, Kat. No.5'in halka kulpu önünde kolları uç kısmında genişleyen haç yer almaktadır (Resim 5a-b). Yassı yuvarlak gövdeli, halka kulpu haç eklentili kandiller farklı müzelerde bulunmaktadır. Afyon²⁹, Kahire ve Sofya³⁰ müzeleri bunlardan bir kaçıdır. Yassı yuvarlak gövdeli kandillerin halka kulpları üzerine yaprak motifleri³¹, kıvrık dallar³² ve grifon³³ işlenen diğer eklentilerdir. Kat. No. 3,4,5'in, kandelabrum olarak üretildikleri söylenebilir.

İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bulunan yassı yuvarlak gövdeli, uzun geniş burunlu kandillerin benzer örnekleri yurt içinde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde³⁴, Tire Müzesi'nde³⁵, Kayseri ve Gaziantep Müzeleri'nde³⁶, Burdur Müzesi'nde³⁷, yurt dışında Atina Agora kazıları buluntuları³⁸ arasında ve British Museum'da³⁹ bulunmaktadır. İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bu tür kandilleri benzer örneklerine göre 6.-7. yüzyıllar arasına tarihlemek mümkündür.

İzmir Arkeoloji Müzesi'nde yer alan yassı yuvarlak gövdeli tek burunlu kandiller, kandelabrum olarak üretilmişlerdir. Kandelabrumlar masa üzerinde veya niş içinde kullanılmışlardır. Genellikle üç ayrı parçanın birleşmesiyle oluşmaktadır. Örneğin Kibyra metal buluntuları arasında yer alan kandelabrum; aslan pençesi şekilli üç ayaklı bir kaide üzerindeki yivler ve profillerle süslenmiş silindirik gövdeye, akan yağı tutmak için kare kesitli çivisi bulunan daire formu ile birleştirilmiştir. Üzerine kandil oturmaktadır⁴⁰. Yine İzmir Arkeoloji Müzesi Envanterine kayıtlı, üç adet kandelabruma ait bronz aksamlar bulunmaktadır (Kat. No. 9-11). Bunlardan biri gövde ve hazneye

26 Acara,1990, res.20; Bailey1996, Pl. 81; Demirel Gökalp, 2001, 106-108, res.13-17;Metin ve Polat Becks, 2015, 39.

27 Israeli ve Mevorah, 2000, 107.

28 Bailey, 1996, pl.36.

29 Demirel Gökalp, 2001, 109, kat. no.14.

30 Xanthopolou, 2010, 101, 102, kat. no. LA3006, LA3010.

31 Demirel Gökalp, 2001, 115-117, kat. no.22,23.

32 Demirel Gökalp, 2001, 110,111, kat.no. 16,17.

33 Weitzman, 1979, kat. no. 560.

34 Atasoy, 2005a, 41, kat. no.78

35 Gürler, 2004, 94, res.76.

36 Demirel Gökalp 2001, 112-113, kat. no. 19,20.

37 Metin ve Polat Becks, 2015, 304, kat. no.40.

38 Perlzweig, 1961, 200, pl. 48, fig.2949.

39 Bailey, 1996, 72, pl.82, Q3809.

40 Demirer, 2013, 45.

(Resim 9), biri yağ haznesine (Resim 10 a-b) diğeri ise gövdeye aittir (Resim 11). Eserlerin benzer örnekleri İstanbul Arkeoloji Müzelerinde⁴¹, Sardes⁴² kazı buluntularında, Atina, Hıristiyan ve Bizans Müzesi'nde⁴³, Benaki Müzesi'nde⁴⁴ ve British Museum⁴⁵'da benzer örnekleri bulunmakta ve bu örnekler 6.-7. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. İzmir Arkeoloji Müzesi örneklerini de aynı yüzyıl içine yerleştirmek olasıdır.

Yassı yuvarlak gövdeli, bir kandelabrumun üzerine yerleştirilip taşınabilen kandillerin tasvirleri, minyatürlü el yazmalarında ve bazı mezar taşlarında görülmektedir. Bu tasvirler, aydınlatma araçlarının biçim ve işlevi hakkında bilgi verirler. 586 yılına tarihlenen Rabbula İncil'i fol 9 v'de bir kandelabrum üzerine yerleştirilen kuş biçimli kandil görülmektedir⁴⁶. Başka bir minyatür örneğinde Psautier de Stuttgart fol 139 r'de aslan pençesi şekilli üç ayaklı bir kaide üzerinde dilimli gövdeli kandelabrumun yükselmekte, üstünde kuş biçimli kandil resmedilmiştir⁴⁷. Roma'da bir Musevi'ye ait mezar taşında üç ayaklı bir kaide üzerinde yükselen kandelabrumun yedi kolu (şamdan) ve kol üzerinde kuş biçimli yassı yuvarlak gövdeli kandiller betimlenmiştir⁴⁸. İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bulunan yassı yuvarlak gövdeli kandiller (Kat. No. 3, Kat. No.4 ve Kat. No. 5) de bu şekilde kullanılmış olmalıdır.

Tek burunlu kandillerin bir alt grubu da ayak formlu kandillerdir. İzmir Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda bir adet sağ ayak biçimli kandil vardır. Eserde kandil deliği, ayak formunun bilek kısmında yer almaktadır. Bileğin üst kısmında kandil kapağının oturduğu menteşe delikleri görülmektedir. Bileğin ön kısmında ve ayak parmaklarının sonlandığı kısımda kandilin asılarak kullanılması için birbirine dik açıyla yerleştirilmiş delikler yer almaktadır. Parmak ucunda bulunan deliğin bitiş hizasında dairesel kandil burnu yer almaktadır (Resim 7 a-b)⁴⁹. Bu eserin benzer örneği Malcove Koleksiyonunda bulunmaktadır, kandil, 5.- 6. yüzyıla tarihlenmektedir. Sağ ayak biçimindeki kandil sandalet giyimlidir. Sağ başparmak kandilin burun deliğidir. Etrafı dilimlidir. Bileğin üzerinde kuş figürlü tutmalı kapak kısmı vardır. Kandilin gövdesinde asılarak da kullanılabilmesi iki bağlantı halkası ve zincir vardır⁵⁰. Aynı tarzda kandilin bir diğeri benzeri New York Metropolitan Museum'da bulunmaktadır⁵¹. İstanbul Arkeoloji

41 Atasoy, 2005a, 42.

42 Waldbaum, 1983, 104, pl.40.

43 Chalkia, 2002, 286, 287, kat. no.301.

44 Xanthopoulou, 2002, 291, kat. no. 307.

45 Bailey, 1996, 75, pl. 87, 3820, 105, pl. 135, Q3923

46 Mango, 1986, res.11,18.

47 Xanthopoulou, 2010, 16, res. 34.

48 Sussman, 1983, 234, lev. 29.c.

49 Burdur Müzesi'nde iki adet Roma dönemine M.S. 1.-2. Yüzyıla tarihlenen ayak (çizme) biçimli kandil bulunmaktadır (Metin ve Polat Becks, 2015, 312, kat. no. 4-5).

50 <http://collections.artmuseum.utoronto.ca:8080/objects>

51 Weitzmann, 1979, 337-38.

Müzelerinde 1.-2. yüzyıllara tarihlenen pişmiş toprak kandil, bu türün farklı malzemeden yapılmış ilk örneklerindedir. Roma döneminde ayak biçimli kandillerin kullanımı daha çok eski Mısır'ın şifa tanrı ve tanrıçası İsis ve Serapis kültleriyle ilgilidir. Ölümünden sonra ölümler ülkesine yolculukta ve onun için düzenlenen törenlerle bağlantılıdır⁵². Bronzdan yapılmış kandiller, 4.-6. yüzyıla kadar yaygın olarak kullanılmıştır. Geç antik ve Erken Hıristiyanlık döneminde yalın veya sandaletli ayak biçimli kandilin tercih edilmesinin dinsel bir anlamı olmalıdır⁵³.

Kandillerin diğer bir grubunu çok burunlu kandiller oluşturmaktadır. Bu tür kandillerde birden fazla fitil yeri bulunmaktadır. Daha fazla ışık elde etmek amacıyla üretilmişlerdir⁵⁴. İzmir Arkeoloji Müzesi'nde bir adet iki burunlu kandil vardır Kat. No. 8. Kandil, yuvarlak hafif şişkin gövdelidir. Diskus geniş yuvarlak yağ delikli içten alttan sabitleme aparatıyla ilgili çıkıntı bulunmaktadır. Kapağı günümüze ulaşmamıştır. Kapağın oturduğu menteşenin delikleri mevcuttur. Burunlar, gövdeden yanlara doğru ikiye ayrılmaktadır. Burun delikleri yuvarlaktır. Kulpu kısmı gövdeye bitişiktir. Silindirik kesitli kulbun tepesi noktası tanımlanamayan bir hayvan başı ve üzerine konmuş kuş ile sonlanmaktadır. Kandil halka kaidelidir. Kaidenin ortasında yağın akmasını engelleyen kandelabrum tabağına monte edildiği aparat kırık olup kaidenin içinde kalmıştır. Eserin oldukça benzeri J. Paul Getty Museum'da⁵⁵ sergilenmektedir. Kandil, çift burunlu, şişkin gövdelidir. Kulpu, geyik başı ile sonlanmaktadır. Aynı türdeki diğer bir örnek Bavière⁵⁶ koleksiyonundadır.

İzmir Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda tepelikli polykandilion askısı yer almaktadır (Kat. No.12). Eser, İzmir Tahtalı Barajı kurtarma kazılarında ortaya çıkarılmıştır⁵⁷. Müzedeki dairesel tepeliğinin üstünde uzun silindirik kanca kısmı bulunmaktadır. Kanca altta Latin haçı formunda kolları merkezden dışa doğru genişleyen haç ile sonlanmaktadır. Haç kolları, eksende bir çivi ile perçinlenmiştir. Haç alta dairesel tepelik ile birleşmektedir. Birleşme noktasının altında üçer adet merkezden genişleyen şerit (askı) vardır. Eksendeki haricinde askılar zincir ve kanca ile sonlanmaktadır. Bu kancalara bronzdan yapılmış polykandilion bağlanmış olmalıdır. Eserin oldukça benzeri Elaiussa Sebaste kazılarında ele geçmiştir. Polykandilion tepeliği ve askısı 7. yüzyıla

52 Kongaz, 2015, 206, 207, kat. no. 7.

53 Eski Ahit'te, Musa'ya Tanrının meleği alev biçiminde bir çalılık içinde ona göründü. Çalılık, alev içinde olduğu halde bir türlü yanıp tükenmiyordu. Musa bunun nedenini anlamak için çalılığa yaklaştı. Tanrı onu çalılığın ortasına çağırdı. Ama kutsal bir yer olan oraya ayakta kalmasını (sandaletlerini) çıkarıp girmesini söyledi (Cömert, 2010, 160; Kongaz, 2015, 207).

54 Demirel Gökbalp, 2001, 39.

55 Bussiere ve Wohl, 2017, 462, kat. 628.

56 Xanthopolou, 2010, 14, fig.30, kat. no. LA4015.

57 Tahtalı Barajı İzmir'in 40 km güneyinde, Gümlüdere'nin 5 kilometre doğusunda Tahtalı deresinin üzerinde yer almaktadır. 1993-1994 yılları arasında baraj ve çevresinde İzmir Arkeoloji Müzesi sorumluluğunda Prof. Dr. Hayat Erkanal'ın danışmanlığında kazılar yapılmıştır. Bkz. <https://www.izsu.gov.tr/tr/TesisDetay>; Turhan ve Erkanal, 199, 1-9.

tarikhlenir⁵⁸. İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki örneği de aynı yüzyıl içine tarihlemek olasıdır.

Makale kapsamında incelen diğer bir grup buhurdanlardır. Buhur, ateşe atılmak veya özel bir kap içinde yakılmak yoluyla güzel kokulu duman çıkaran maddelere verilen isimdir⁵⁹. Buhur yakımı Eski çağlardan günümüze kadar pek çok kültürde görülmüştür. Tütsü, Roma İmparatorluk kültüründe ve ilaç yapımında da kullanılmıştır. Roma döneminde de halkın tanrıları için kutu ya da küçük bir sunak biçimindeki seramik kaplarda tütsü yaktıkları bilinmektedir⁶⁰. Musevilikte buhur yakılmasına oldukça önem verilmiştir. Eski Ahit'te buhurun nasıl hazırlanacağı (Çıkış, 30:34-38), ne zamanlar yakılacağı (Çıkış, 30:7-8) ve buhurun nasıl yapılacağı (Çıkış, 30:1-6) belirtilmiştir.

Hıristiyanlığın erken dönemlerinde buhur yakımına, pagan kültürün devamı olduğunu düşündüklerinden yer verilmemiştir⁶¹. Ancak kısa bir süre sonra dinsel törenlerde kullanılmaya başlanmıştır⁶². Erken Hıristiyanlık döneminde, Liber Pontificalis'te yazılan kayıtlara göre Büyük Konstantin'in Lateran Bazilikasına ve Aziz Petrus Kilisesine altın buhurdanlar bağışladığı belirtilir. 4.yüzyıl sonlarına doğru bunlar kullanılmış olmalıdır⁶³. Aynı yüzyılda Suriye ve Filistin'de buhur kullanımı yaygınlaşmıştır⁶⁴.

Buhurandanlar, sadece dinsel törenler esnasında değil, günlük yaşamda evlerde ve kötü kokuları bastırmak için dükkânlarda kullanılmıştır. Laodicea (Latakya Suriye)'da yapılan kazılarda 6. yüzyıla tarihlenen bir ev kalıntısında bronz buhurdan ele geçmiştir⁶⁵. Buhurandanların evde kullanıldığına dair diğer bir kanıt da Kapadokya'da Güllüdere Ayvalı Kilise (913-920)'nin duvar resimlerinde Meryem'in Elizabeth'i ziyareti sahnesinde ev içinde gösterilen buhurdandır⁶⁶. Sardes'te boyama dükkânlarında ele geçmiş buhurandanların, işlevi kötü kokuları bastırmak olmalıdır⁶⁷.

Bizans litürjisinde kullanılan buhurdan genel olarak, içinde tütsünün yakıldığı kap olarak tanımlanabilir. Form olarak küresel, dilimli küresel, silindirik, altıgen veya kare gövdelidir. Buhurdanı bir yere koymak için üçayaklı, konik veya halka kaideleri bulunmaktadır. Kapaklı örnekleri de vardır. Ayrıca, taşınabilmesi ve asılabilmesi için üç zincirlidir⁶⁸. Buhurdanın içinde yakılan tütsü Hindistan ve Afrika bölgesinde yetişen *boswellia* (akgünlük, kündür) ağacının gövdesindeki reçineden elde edilirdi⁶⁹.

58 Ferrazzoli, 2012, 295, pl. 7, no.76.

59 Erdem, 1992, 383.

60 Köroğlu, 2005, 261.

61 Bilgi, 1999, 51-59

62 Köroğlu, 2005, 263

63 Bouras ve Kazhdan, 1991, 397

64 Aydın, 2010, 81

65 Köroğlu, 2005, 264, dipnot 6.

66 Altun, 2020, 120, dipnot 9.

67 Waldbaum, 1983, 98.

68 Acara, 1997, 53.

69 Acara, 1997, 54.

Hıristiyanlıkta buhurdan ile tütsülemek çeşitli olaylarda, örneğin cenaze törenlerinde güzel koku yayması, kilise içinde ikona ve kutsal emanetleri veya altarı onurlandırmak, tören başlangıcında kiliseyi şeytani ruhlardan arındırmak için kullanılmıştır⁷⁰. Ortodoks inancında buhurdanın çeşitli ikonografik anlamları da bulunmaktadır; Meryem buhurdanı, buhurdanın içinden çıkan duman ise İsa'nın Tanrısal olmayan, annesinden kaynaklanan insani tarafını simgelemektedir⁷¹. Yine buhurdanda yakılan tütsü insanlığı, ateş ise İsa'nın Tanrısallığını, dumanın yükselişi duaların Tanrıya ulaşmasını sembolize eder⁷².

Bizans döneminde buhurdanların yapımında bronz ve gümüş gibi madenler kullanılmıştır. 8. yüzyıla kadar buhurdanlarda küresel, çokgen veya silindirik gövdeler ve farklı kaide biçimleri görülür. En yaygın tip olarak görülen küresel gövdeli alçak kaideli, buhurdanların üzerleri İncil sahneleri ile süslenmiştir. Döküm tekniğinde yapılan buhurdanlar genellikle zincirle tutulmaktadır.

Bizans resim sanatında buhurdan tasvirleri görülmektedir. En belirgin örnek, İtalya Ravenna San Vitale Kilisesi bemasındaki karşılıklı olarak İmparator Iustinianos ve İmparatoriçe Theodora'nın resimlerinin yer aldığı panodur. İmparatorla birlikte komutan ve askerleri, Ravenna Piskoposu Maximianus diyakonlar gösterilmiştir. Diyakonlardan birinin elinde üç ayaklı, zincirli buhurdan vardır⁷³.

İzmir Arkeoloji Müzesi Envanterine Kayıtlı Buhurdanlar

Çalışma kapsamında İzmir Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı üç adet bronz buhurdan incelenmiştir⁷⁴. Buhurdanlardan ikisi yarım küre (yuvarlak) gövdeli alçak kaideli (Kat. No.13, 14), biri ise altıgen gövdelidir (Kat. No.15). Bizans dünyasında yarım küre gövdeli buhurdanlar yoğun olarak kullanılmıştır. Makalenin konusunu oluşturan buhurdanlardan ilki, yarım yuvarlak gövdeli dışa çekik ağızlıdır. Düzleştirilmiş kaidesinde kazıma olarak yapılmış eş merkezli halkalar bulunmaktadır (Resim 13 a-c). Eserin oldukça benzeri Haluk Perk Müzesi Koleksiyonunda⁷⁵, Antalya Müzesi'nde⁷⁶ bulunmaktadır. Diğer yarım küre gövdeli buhurdanın üçlü zinciri günümüze ulaşmıştır. Ayrıca buhurdanın halka biçiminde alçak kaidesi vardır (Resim 14 a-b). Buhurdanın

70 Taft ve Kazhdan, 1991, 991; Acara, 1997, 53.

71 Bouras ve Kazhdan, 1991, 397; Aydın, 2010, 81.

72 Weitzmann, 1979, 594.

73 Köroğlu, 2005, 282. res.14.

74 İzmir Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı çok sayıda buhurdan bulunmaktadır, Meryem Acara Eser *Bizans Maden Sanatında Dini Törenler Sırasında Kullanılan (Litürjik) Eserler* başlıklı doktora tezinde bunları oldukça detaylı olarak tanıtmıştır. Bizim makalemiz onun tez konusu dışında kalan ve çalışılmamış eserleri kapsamaktadır.

75 Köroğlu, 2005, 285, kat. no. 1, res. 16.

76 Acara, 1997, 182-183, kat.no.39, res. 58.

benzeri Haluk Perk Müzesi'nde⁷⁷ iki örnekte ve Efes Müzesi'nde⁷⁸ görülmektedir. Efes müzesindeki eser 6. yüzyıla tarihlenir. İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki iki örneği de aynı yüzyıl içinde değerlendirmek mümkündür. Üzerinde çalışılan bir diğer buhurdan altıgen gövdelidir (Resim 15 a-b). Gövde ve ağız kenarı arasında üç kademeli silme vardır. Bu tür altıgen gövdeli buhurdanlar da yaygın olarak kullanılmışlardır. Buhurdanın benzer örnekleri farklı müze, koleksiyon ve kazı buluntuları arasında bulunmamaktadır. Örneğin Bursa, Çanakkale, Fethiye, Efes, Eskişehir müzelerinde⁷⁹ görülmektedir. Ayrıca Tire Müzesi'nde⁸⁰, Haluk Perk Müzesi koleksiyonunda⁸¹ yer almaktadır. Sardes⁸² ve Kos Kefelos⁸³ kazı buluntuları içinde altıgen gövdeli buhurdan dikkat çekicidir. İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki altıgen gövdeli buhurdanı benzer örnekleri göz önüne alarak 5.-6. yüzyıl arasına tarihlemek olasıdır.

Sonuç

İzmir Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı on beş bronz eser makale kapsamında tanıtılmıştır. Bronz eserler kendi içlerinde aydınlatma araçları ve (dinsel objeler arasında yer alan) buhurdanlar olmak üzere iki grup altında incelenmiştir. Objeler müzeye satın alma ve müsadere yoluyla kazandırılmıştır. Bir örnek haricinde eserlerin buluntu yerleri bilinmemektedir⁸⁴.

Makale kapsamında ele alınan aydınlatma araçlarından ilk sırada kandiller tanıtılmıştır. Sekiz adet kandil, burun sayılarına göre tek burunlu (Kat. No.1,2,3,4,5,6,7) ve çok burunlu (Kat. No.8) olarak iki grup altında incelenmiştir. Tek burunlu kandiller de gövde biçimlerine göre yuvarlak (Resim1a-b, 2a-b), yassı yuvarlak gövdeli (Resim 3a-c, 4a-c, 5a-b, 6a-b), ayak biçimli (Resim 7a-b) olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Müze koleksiyonunda tanıtılan kandillerin üç şekilde:

1- Düz zemin üzerinde (Kat. No. 1,2, 6)

2- Kandelabrum üzerine monte edilerek (Kat. No. 3, 4,5, 8)

3-Zincir yardımıyla asılarak (Kat. No. 7) kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Çalışma sırasında kandillerin üzerine oturduğu kandelabrum parçaları gövde (Kat. No. 9,11) ve yağ haznesi (Kat. No. 9, 10) olarak belirtilmiştir. Büyük mekanların aydınlatmasında yararlanılan polykandiliona ait tepelik ve askısı makale içinde tanıtılmıştır (Kat. No.12).

77 Köroğlu, 2005, 290, 292, kat. no.7, 9, res.22, 24.

78 Acara, 1997, 185-186, kat.no.42, res. 61-62.

79 Acara, 1997, 217-230, kat.no.65, 67, 68, 69,70, 75, 77.

80 Gürler, 2004, 17.

81 Köroğlu, 2005, 302, kat. no.21, res. 37.

82 Waldbaum, 1983, lev.37, res.577-578; Crawford, 1990, 64, 303-304.

83 Militsi, 2012, 272, res. 14.

84 Bakınız kat. no.12.

Aydınlatma araçları ve parçaları döküm tekniğinde üretilmişlerdir. Üzerlerinde çok fazla süsleme yoktur. Sadece bir kandilin halka kulpuna eklentili (Resim 5a-b) ve polykandilion tepeliğinin bağlantı kısmında (Resim 12a-b) haç tasviri görülmektedir. Bu iki eserin kilise içinde kullanıldığını işaret etmektedir. Ayrıca ift burunlu kandilin kulpu hayvan başı şeklinde sonlanmakta üzerinde kuş figürü bulunmaktadır (Resim 8a-b). İzmır Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı aydınlatma araçları 5.-7. yüzyıllara tarihlenmektedir.

Makalenin diğerk bir bölümünü buhurdanlar oluşturmaktadır. Buhurdanlarda iki farklı gövde biçimi yarım küre (Kat. No. 13,14) ve altıgen gövde (Kat. No. 15) tespit edilmiştir. Eserler, 5.-6. yüzyıllar içine yerleştirebilir. Buhurdanlar döküm tekniğinde üretilmiş, üzerlerinde kazıma tekniğinde yapılmış süslemeler bulunmaktadır (Resim 14 b, c).

Sonuç olarak İzmır Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı bronz aydınlatma araçları ve buhurdanlar Erken Bizans Dönemine tarihlenir. Eserlerin benzer örnekleri, çeşitli müze, koleksiyon ve kazılarda bulunması bahsi geçen objelerin Bizans toplumunda yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir.

Katalog

Katalog No: 1

Resim No: 1a-b

Müze Envanter No: 1632

Müze Geliş Şekli: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden devir

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Malzemesi: Bronz

Türü: Tek burunlu yuvarlak gövdeli kandil

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Ölçüleri: Diskus çapı: 7,2 cm, yükseklik: 2,6 cm, yağ deliği çapı: 2,2 cm, burun deliği çapı: 2,4 cm kaide çapı: 3,2 cm kulpu genişliği: 3,2 cm

Tanım: Yuvarlak gövdeli kandilin yağ deliği de yuvarlaktır. Burun bölümü gövdeye bitişik ve ovaldir. Kulpu omega harfi gibi çift kolludur. Halka kaidelidir. Eserin gövdesinde yağ haznesinde iki sıra konsantrik daireler vardır.

Katalog No: 2

Resim No: 2a-b

Müze Envanter No: 10205

Müze Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Malzemesi: Bronz

Türü: Tek burunlu yuvarlak gövdeli kandil

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Ölçüleri: Diskus çapı: 6,1 cm, yükseklik: 2,6 cm, yağ deliği çapı: 2,2 cm, burun deliği çapı: 2,5 cm kaide çapı: 3,4 cm kulpu genişliği: 3,3 cm

Tanım: Yuvarlak gövdeli kandilin yağ deliği de yuvarlaktır. Burun bölümü gövdeye bitişik ve ovaldir. Kulpu omega harfi gibi çift kolludur kollarından biri kırktr. Halka kaidelidir.

Katalog No: 3

Resim No: 3a-c

Müze Envanter No: 17087

Müze Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Tek burunlu yassı yuvarlak gövdeli kandil

Tarihi: 6.-7. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uzunluk: 12,8 cm, yükseklik: 9 cm, yağ deliği çapı: 3,1 cm, burun deliği çapı: 4,3 cm

Tanım: Eserin yağ deliği kapağı ve kulpu eksiktir. Kandil yassı yuvarlak gövdelidir. Diskus geniş yağ delikli içten alttan sabitleme aparatıyla ilgili çıkıntı bulunmaktadır. Yuvarlak yağ deliği kapağının menteşe kısmı vardır. Burun bölümü geniş ve uzun, burun deliği yuvarlaktır. Yüksek halka kaideli, ortasında yağın akmasını engelleyen kandelabrum tabağına monte edildiği kare kesitli girinti bulunmaktadır.

Katalog No: 4

Resim No: 4a-c

Müze Envanter No: 973-6- 112

Mzeyeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Tek burunlu yassı yuvarlak gövdeli kandil

Tarihi:6.-7. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uzunluk: 3,2 cm, yükseklik: 5,7 cm, yağ deliği çapı: 3,6 cm, burun deliği çapı: 4,6 cm kaide çapı: 4,6 cm

Tanım: Eserin yağ deliği kapağı ve kulpu eksiktir. Kandil yassı yuvarlak gövdelidir. Diskus geniş yağ delikli içten alttan sabitleme aparatıyla ilgili çıkıntı bulunmaktadır. Yuvarlak yağ deliği kapağının menteşeye kısmı vardır. Burun bölümü geniş ve uzun, burun deliği yuvarlaktır. Yüksek halka kaideli, ortasında yağın akmasını engelleyen kandelabrum tabağına monte edildiği kare kesitli girinti bulunmaktadır.

Katalog No: 5

Resim No: 5a-b

Müze Envanter No: 23207

Mzeyeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Tek burunlu yassı yuvarlak gövdeli kandil

Tarihi:6.-7. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uzunluk: 12 cm, yükseklik: 3 cm, yağ deliği çapı: 2,9 cm, kaide çapı: 2,9 cm ha: 5x3.4 cm

Tanım: Eserin yağ deliği kapağı ve burnu eksiktir. Kandil yassı yuvarlak gövdelidir. Diskus geniş yağ delikli içten alttan sabitleme aparatıyla ilgili çıkıntı bulunmaktadır. Halka kulp önünde kolları uç kısmında genişleyen ha yer almaktadır. Yüksek halka kaideli, ortasında yağın akmasını engelleyen kandelabrum tabağına monte edildiği kare kesitli girinti bulunmaktadır.

Katalog No: 6

Resim No: 6a-b

Müze Envanter No: 1207

Mzeyeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Kandil

Tarihi: 5.-6. Yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uzunluk: 9 cm, yükseklik: 3,6 cm, yağ deliği çapı: 2,61 cm, burun deliği çapı: 2.6 cm

Tanım: Eserin yağ deliği kapağı, kulpu ve burnu eksiktir. Oldukça tahrip edilmiştir. Kandil yassı yuvarlak gövdelidir.

Katalog No: 7

Resim No: 7a-b

Müze Envanter No: 27848

Müzeye Geliş Şekli: Müsadere

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Kandil

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uzunluk: 12,4 cm, yükseklik: 4 cm, yağ deliği: 3,5 cm, burun deliği çapı: 2,6 cm

Tanım: Sağ ayak tasvir edilmiştir. Kandil deliği ayak formunun bilek kısmındadır. Bileğin üst kısmında kapağın oturduğu menteşe delikleri görülmektedir. Bileğin ön kısmında ve ayak parmaklarının sonlandığı kısımda kandilin asılarak kullanılması için birbirine dik açıyla yerleştirilmiş delikler vardır. Parmak ucundaki deliğin bitiş hizasında dairesel kandil burnu vardır.

Katalog No: 8

Resim No: 8a-b

Müze Envanter No: 2014/271

Müzeye Geliş Şekli: Müsadere

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Kandil

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Uzunluk: 4,2 cm, Yükseklik: 3,6 cm, yağ deliği çapı: 2,2 cm, burun deliği çapı: 2,3 cm kaide çapı: 2,7 cm

Tanım: Döküm tekniğinde yapılmıştır. Sağlam olan kandil, yuvarlak hafif şişkin gövdelidir. Diskus geniş yuvarlak yağ delikli içten alttan sabitleme aparatıyla ilgili çıkıntı bulunmaktadır. Kapağı günümüze ulaşmamıştır. Kapağın oturduğu menteşenin delikleri mevcuttur. Kandil, iki burunludur. Burunlar, gövdeden yanlara doğru ikiye ayrılmaktadır. Burun delikleri yuvarlaktır. Kulp kısmı gövdeye bitişiktir. Silindirik kesitli kulpun tepe noktası bir hayvan başı ve üzerine konmuş kuş ile sonlanmaktadır. Halka kaidelidir ortasında yağın akmasını engelleyen kandelabrum tabağına monte edildiği kare kesitli girinti içinde aparat kalmıştır.

Katalog No: 9

Resim No: 9

Müze Envanter No: 17089

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Kandelabrum gövdesi ve yağ haznesi.

Tarihi: 6.-7. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Yükseklik: 11 cm, yağ tablası: 8 cm (disk uç: 5 cm), kaide çapı: 1,6 cm

Tanım: Dairesel profilli gövdeye, akan yağı tutmak için kare kesitli çivisi bulunan daire formlu hazne eklenmiştir. Üçayaklı kaidesi ve kandili eksiktir.

Katalog No: 10

Resim No: 10 a-b

Müze Envanter No: 14105

Mzeyeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Kandelabrum aksamı (yağ haznesi).

Tarihi: 6.-7. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Yağ tablası:8 cm, yükseklik: 2,6 cm

Tanım: Akan yağı tutmak için kare kesitli çivisi bulunan daire formulu haznelidir. ayaklı kaidesi, gövdesi ve kandili eksiktir.

Katalog No: 11

Resim No: 11

Müze Envanter No: 10268

Mzeyeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Kandelabrum gövdesi

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Yükseklik: 11, 2 cm alt kaide: 2,6 cm üst kaide: 2,2 cm

Tanım: Dairesel profilli kandelabrum gövdesidir. ayaklı kaidesi, yağ haznesi ve kandili eksiktir.

Katalog No: 12

Resim No: 12 a-b

Müze Envanter No: 21473

Mzeyeye Geliş Şekli: Sondaj Kazısı

Buluntu Yeri: Tahtalı Kazısı

Türü: Polykandilion tepeliği ve askısı

Tarihi: 7. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde kanca: 29.50, ha kolları: 11,3 x 7.5 cm

Tanım: Dairesel polykandilion askı tepeliğinin üstünde uzun silindirik kanca kısmı bulunmaktadır. Kanca altta Latin haçı formunda kolları merkezden dışa doğru genişleyen ha ile sonlanmaktadır. Haç kolları, eksende bir çivi ile perçinlenmiştir. Haç alta dairesele tepelik ile birleşmektedir. Birleşme noktasının altından üçer adet merkezden genişleyen şerit (askı) vardır. Eksendeki haricinde askılar zincir ve kanca ile sonlanmaktadır. Bu kancalara bronzdan yapılmış polykandilion yerleştirilmif olmalıdır.

Katalog No: 13

Resim No: 13a-c

Müze Envanter No: 5930

Müzeye Geliş Şekli: Müsadere

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Buhurdan

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Ağız çapı: 12 cm, dip çapı: 5,9 cm, yükseklik: 4.3 cm

Tanım: Dışa çekik ağızlı, ağızın üst kısmı düzleştirilmiş, ağız kenarında üç adet olması gereken askı halkasından biri tam ulaşılmış diğerleri kırıktır. Keskin omurgalı ve küresel gövdeli bir çanak şeklindedir. Düzleştirilmiş kaidesinde, kazıma olarak yapılmış eş merkezli halkalar bulunmaktadır. Kabın dışında kazıma olarak yapılmış kıvrık dallar mevcuttur.

Katalog No: 14

Resim No: 14 a-b

Müze Envanter No: 27851

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Buhurdan

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Ağız çapı: 7, 9 cm, dip çapı: 3, 2 cm, yükseklik: 4, 9 cm, askı uzunluk: 24, 5 cm

Tanım: Ağıza doğru genişleyen yuvarlak gövdeli küçük bir çanak şeklindedir. Ağız kenarında üç askı deliği vardır. Delikten üçer adet kanca ile uzunlamasına iki adet bant birbirine bağlanmaktadır. Bantlar üstte üç kollu tepeliğe geçmektedir. Tepeliğin üzerinde buhurdanın parmağa geçirilmesi için bir kanca bulunmaktadır. Eserin tüm parçaları tamdır.

Katalog No: 15

Resim No: 15

Müze Envanter No: 19775

Müzeye Geliş Şekli: Satın alınma

Buluntu Yeri: Bilinmiyor

Türü: Buhurdan

Tarihi: 5.-6. yüzyıl

Malzemesi: Bronz

Ölçüleri: Ağız çapı: 7,7 cm, dip çapı: 8 cm, yükseklik: 4,8 cm, kalınlık: 0,6 cm

Tanım: Altıgen gövdeli, tek ayaklı⁸⁵. Gövde ve ağız kenarı arasında üç kademeli, gövde ile dip arasında da iki kademeli silmeler (bantlar) vardır.

85 Buhurdan üçayaklı olmalı tek ayak ulaşılmış.

KAYNAKÇA

- Acara, M. (1990). *Türkiye Müzelerindeki Bizans Madeni Eserleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Acara, M. (1997). *Bizans Maden Sanatında Dini Törenler Sırasında Kullanılan (Litürjik) Eserler*, (Yayınlanmamış Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Acara, M. (2002). Bizans Döneminde Maden Aydınlatma Araçlarının Kullanımı ve Orta Bizans
- Dönemi Polykandilionları, *Orta Çağ'da Anadolu. Prof .Dr. Aynur Durukan'a Armağan*, Ankara 23-37.
- Acara, M. ve Olcay, Y. (1997). Bizans Döneminde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri, *Adalya II*, 249-266.
- Altun, F. İ. (2020). Kapadokya Kaya Kiliselerinde Buhurdan Tasvirleri, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37. I, 116-135.
- Atasoy, S. (2005a). *Bronze Lamps in the İstanbul Archaeological Museum*. Oxford: Bar International Series 1436.
- Atasoy, S. (2005b). Haluk Perk Koleksiyonu'ndan Bronz Kandiller. *Tuliya I*, 193-230.
- Aydın, A. (2010). Malatya Müzesi'ndeki Buhurdan. *Bizans ve Çevre Kültürler; Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken'e Armağan* (Ed S. Doğan ve M. Kadiroğlu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 78-88.
- Bailey, D. M. (1996). *A Catalogue of the Lamps in the British Museum IV. Lamps of Metal and Stone and Lamp Stands*. London: British Museum Press.
- Bilgi, Y. H. (1999). Bizans dönemi küçük sanat eserleri. Kollektif, *Akdeniz'in Mor Binyılı. Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri* , 50-89. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bouras, L. ve Kazhdan A. (1991). Cencer. (Ed. Kazhdan, A.), *The Oxford Dictionary of Byzantium* Cilt: 1, 397. Oxford.
- Brouskari, M. (1985). *The Paul and Alexandra Kanellopoulos. Museum. A Guide*, Athens.
- Bussiére, J. ve Wohl, B.L. (2017). *Ancient Lamps in the J. Paul Getty Museum*. Los Angeles: Getty Publications.

- Chalkia, M.X. (2002). Copper-alloy Lamp and Lamp Stand. D. Papanikola-Bakirtzi (Ed.). *Everyday Life in Byzantium, Byzantine Hours. Works and Days in Byzantium* 286-287, Kat. No. 301. Athens.
- Cömert, B. (2010). *Mitoloji ve İkonografi*. Ankara: De Ki Basım Yayım Ltd. Şti.
- Crawford, J. S. (1990). *The Byzantine Shops at Sardis*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Çokay, S. (2000). *Antikçağda Aydınlatma Araçları*, İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Demirel, Gökalp, Z. (2001). *Türkiye Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Maden Aydınlatma Araçları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Gökalp, Z. (2002). Bizans Dönemine Ait Bronz Kandiller ve Bir Tipoloji Önerisi. *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 1, Sayı 3, 173-199.
- Demirer, Ü. (2013). *Kibyra Metal Buluntuları*, (Yayınlanmamış Doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Erdem, S. (1992). Buhur. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 6, 383-384).
- Erginsoy, Ü. (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişimi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ferrazzoli A. F. (2012). Byzantine Small Finds from Elaiussa Sebaste. B. Böhlendorf-Arslan-A Ricci (Ed.). *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts, Byzas 15*, 289-307.
- Galavaris, G. (1978), Some Aspects of Symbolic Use of Lights in Eastern Church Candles, Lamps and Ostrich Eggs, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 4,73-75.
- Gürler, B. (2004). *Tire Müzesi Bronz Eserleri/Bronze Objects at Tire Museum*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Israeli, Y. ve Mevorah, D.(2000). *Cradle of Christianity*. Jerusalem: The Israel Museum.
- Kongaz, G. (2015). Kandil. Pitarakis, P.(ed.) *Hayat kısa, sanat uzun Bizans'ta şifa sanatı/Life is short, art long the art of healing in Byzantium*, 206, kat.7. İstanbul, Pera Müzesi Yayını, No. 73.
- Kitabı Mukaddes. (1997). Eski ve Yeni Ahit Tevrat, Zebur (Mezmurlar) ve İncil, İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Köroğlu, G. (2005). Bizans dönemi buhurdanları ve Haluk Perk Müzesi'ndeki örnekler. *Tuliya* 1, 261-308.

- Malcove Collections. <http://collections.artmuseum.utoronto.ca:8080/objects>
(Erişim Tarihi: 10.02.20)
- Mango, C. (1972). *The Art of the Byzantine Empire 312-1453 Sources and Documents*. Canada: University of Toronto Press.
- Mango, M.M. (1986). *Silver from Early Byzantium: The Kaper Koraon and Related Treasure Walters Art Gallery*. Baltimore: Maryland.
- Metin H. ve Becks, Polat, B. A. (2015). Burdur Müzesi Metal Kandilleri. *Olba*, XXII, 275-320.
- Militsi, E. (2012). Small Finds from Early Christian Settlement of Kefalos in Cos, Dodecanese. B. Bhlendorf Arslan ve A Ricci (Ed.). *Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts, Byzas 15* , 262-275.
- Perlzweig, J. (1961). *Lamps of the Roman Period First to Seventh Century After Christ, The Athenian Agora*. Princeton, New Jersey: American School of Classical Studies at Athens, Vol. 7.
- Ross, M. (1962). *Catalogue of the Byzantine and Early Mediaeval Antiquities in the Dumbarton Oaks Collection I. Metalwork, Ceramics, Glass, Glyptics, Painting*. Washington.
- Sussman, V. (1983). A Candelabrum on a Tombstone from Zoar. *Israel Exploration Journal*, Vol. 33, No. 3-4, 231-234.
- Taft, R.F. ve Kazhdan A. (1991). Candles (Ed. Kazhdan, A.), *The Oxford Dictionary of Byzantium* Cilt: 1, 371. Oxford.
- Turhan . ve Erkanal H. (1999). Tahtalı Barajı Kurtarma Kazısı Projesi: *Tahtalı Dam Area Salvage Project*, Kltr Bakanlığı Yayınları, İzmir.
- Vryonis, S. (1971). The will of Provincial Magnate, Eusstathius Boilas (1059) , *Byzantium: its international history and relations with Muslim world Collected Studies*. Varium Reprints, London , 263-267.
- Waldbaum, J. C. (1983). *Metalwork from Sardis, The Finds Through 1974*. Cambridge-London.
- Weitzmann, K. (1979). *Age of spiritualy Late Antique and Early Christian Art, Late to Seventh Century*, The Metropolitan Museum Of Art, New York.
- Xanthopoulou, M. (2010). *Les Lampes en Bronze a l'poque palochrtienne*, Bibliothèque de l'Antiquit tardive. Turnhout.
- Xanthopoulou, M. (2002). Copper-alloy Lamp and Lamp Stand. D. Papanikola-Bakirtzi (Ed.). *Everyday Life in Byzantium, Byzantine Hours. Works and Days in Byzantium* 291, Kat. No. 307. Athens.
- <https://www.izsu.gov.tr/tr/TesisDetay> (Erişim Tarihi: 07. 07.2020)

GÖRSELLER

▲ Resim 1a-b: Yuvarlak gövdeli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

▲ Resim 2a-b: Yuvarlak gövdeli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

◀ ▲ Resim 3a-c: Yassı yuvarlak gövdeli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

▲ Resim 4 a-c: Yassı yuvarlak gövdeli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Resim 5 a-b: Yassı yuvarlak gövdeli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Resim 6 a-b: Yassı yuvarlak gövdeli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Resim 7 a-b: Ayak biçimli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Resim 8a-b: Çift burunlu yuvarlak gövdeli kandil, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Resim 9: Kandelabrum gövdesi ve aksanı, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Resim 10 a-b: Kandelabrum yağ haznesi, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

▲
Resim 11:
Kandelabrum
gövdesi, bronz. İzmir
Arkeoloji Müzesi.

▶
Resim 12 a- b:
Polykandilion
tepeligi ve askısı,
bronz. İzmir
Arkeoloji Müzesi.

▲ ▶
Resim 13 a-c:
Yuvarlak gövdeli buhurdan, bronz.
İzmir Arkeoloji Müzesi

◀ ▼ Resim 14 a-b: Yuvarlak gövdeli buhurdan, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi

Resim 15a-b: Çokgen gövdeli buhurdan, bronz. İzmir Arkeoloji Müzesi.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Dergisi

ISSN 1300-5707

Cilt: XXIX, Sayı: 2 Ekim 2020

Ege University, Faculty of Letters

Journal of Art History

e-ISSN 2636-8064

Volume: XXIX, Issue: 2 October 2020

İnternet Sayfası (Acık Erisim)

Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK

<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

Clarivate
Analytics

ESCI
Emerging Sources Citation Index

ULAKBİM
TR DİZİN

DOAJ

Crossref

EBSCO

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Academic
Resource
Index
ResearchBID

SÖBIAD